

TÜRKİYE'DE DERS KİTAPLARI SORUNU VE ÇÖZÜM YOLLARI

Bekir ÖZGEN*

GİRİŞ

Türkiye'de, ders kitapları, yazımlarından-basımlarına; dağıtımlarından-ederlerine; uygulanmalarından-verilerine değin ilgi odağı olmayı sürdürüyor. Bunların içsel (içerik) ve dışsal (fizik) yapılarından etkilenen insanlarımızın sayısı çok fazla.

Ders yapıtlarından yakınmalar duyuluyor. Ülkemizdeki okuma alışkanlığının azalmış olmasının bir ucunu buna bağlayanlar var. Ders kitaplarının çekiciliğinden çok, iticiliğinin öne çıktığı yargısı yaygın. Yürürlükteki ders yapıtlarının öğrencileri ezberciliğe sürüklediği ileri sürülmektedir. Sorgulayan, eleştiren, düşünen, araştıran, üreten ve yaratan bireylerin yetişmelerinde kaynak olamamakla suçlanmaktadır, bu kitaplar. Bunlara, -çağdaş Türk insanının yetişmesine yeterli katkı sağlamadığı için-, "standartlaştırılmış keçiboynuzu yapıtlar" diyenler de çıkıyor.

Gerçek bu mu, değil mi? Ne olursa olsun, konu yaşamsaldır. Ne var ki, Türkiye'deki ders kitapları sorununa tutarlı bir yaklaşım getirilmiş olduğunu söylemek de güçtür. Ne yönetim (Milli Eğitim Bakanlığı) boyutunda, ne mesleksi (öğretmen örgütleri) bağlamda, hatta ne de akademik düzlemde beklenen bir tartışma ortamı yaratılabildiği. Böyle olunca da ortak çözümler üretebilmek hem güçleşmiş, hem gecikmiş görünmektedir.

Bu incelemede, Türkiye'deki ders kitabının serüveni, bugünkü konumu ve yarattığı sorunlar; gözlem ve inceleme türü bir çalışma ile ele alınmaktadır. Çözümler önerilmektedir.

TANIM

Eğitim-öğretimin, özellikle örgün eğitimin bulunduğu her yerde kitap; okulun olduğu her ortamda da, ders kitabı yer almaktadır. Ders yapıtı, belli bir dersin (matematik, Türkçe, fizik v.b.) öğretimi için ve belli bir düzeydeki (ilkokul 1, lise II gibi) öğrencilere yönelik olarak yazılan; içeriği yetişeklere (öğretim prog-

* Emekli Öğretmen (Eğitimci - Yazar)

ramları) uygun olan, incelemesi yapılmış temel kaynaktır (Oğuzkan, 1974, s. 53).

DERS KİTAPLARININ DÜNÜ

Türkiye'de okul kitaplarının hazırlanması ve basılıp dağıtılması ilginç bir seyir izlemiştir. Gerçek şu ki, Devlet, okullarında okutacağı yapıtların denetim hakkını sürekli olarak elinde bulundurmuştur. Rejimin ilk on yılında (1923-1933), Türkiye Cumhuriyeti okullarında, Eğitim Bakanlığı'nın yetkili kurullarından onay almayan hiçbir yapıt, ders kitabı olarak okutulmamıştır. Okutulmaması da doğaldır; çünkü o dönem için başka seçenek yok sayılabildi. Ne olsa, yeni bir siyasal erk, yeni bir toplumsal yapı ve yeni bir ideoloji yaratılmakta idi.

Bu kitapların yazımı, basımı ve dağıtımında çeşitli görüşler ve yöntemler uygulanagelmıştır. Cumhuriyet Rejimi'nin ilk on yılında Bakanlık, okul kitapları olarak seçtiği eserlerin basılmasını serbest bırakmıştır. Basılan yapıtlardan birinin seçilip okutulması konusunda öğretmen, kendi istencini kullanabilmiştir.

II. Meşrutiyet yıllarından bu yana uygulanagelen bu yöntem, kimi sakıncaların ağır basmasına neden olmuştur. Örneğin Bab-ı Âli'ye egemen olan birkaç kitapçı, okul yapıtları pazarını tekellerine almışlardır. Bunlar, diledikleri okul kitaplarını basmış ve dağıtmışlardır. Şu ya da bu nedenle istemedikleri bir yapıtı basmamışlardır. Bu da yetmiyormuş gibi, basacakları yapıtları kendileri hazırlatmaya başlamışlardır. Kitabın, Bakanlığın denetiminden kolaylıkla geçebilmesi için de, yazarının üst düzey bir bakanlık bürokrati olmasına özen göstermişlerdir. Ya da herhangi bir yazara yazdırılan yapıtın üzerine, böylesi bir yetkilinin imzasını (adını) koymuşlardır (Başgöz, Wilson, 1968, s. 108).

Tüm bu gelişmeler sırasında, ders kitapları tek yapıt ilkesine göre hazırlanmıştır. Böyle olmasına karşın da, 1933 yılına değin, kitapların basım ve kabul işinin bir yasaya bağlanmamış olması dikkat çekicidir.

Ders kitaplarının yayınevlerince basımı ve dağıtımı bir dizi sorunlar yaratmıştır. Örneğin, basılan bu yapıtlar:

- Öğrencilere yetmemiştir,
- Öğrenci bütçesine uymamıştır,
- Okullara zamanında ulaştırılamamıştır,

- Düşük kalitede basılmışlardır,
- Dağıtımları sırasında, öğretmenler arasında ikilikler yaratmıştır.

Türkiye'de ders kitaplarının yazımı, basımı ve dağıtımı özgür pazara (serbest piyasa) bırakıldığı sürece, Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemlerinin yukarıdaki değinilen güçlükleri şu ya da bu ölçüde ortaya çıkmıştır. Bu nedenle Eğitim Bakanlığı, daha 1926 yılından bu yana, kimi yapıtların basım ve dağıtımıyla doğrudan ilgilenmek zorunda kalmıştır. Devlet, bir-iki okul kitabını yazarlarından satın alıp, kendi basım evinde bastırınca, görmüştür ki, hem yapıtların niteliği düzelmiş hem de ederlerinde önemli bir düşüş olmuştur. Bu sonuç devleti yüreklendirmiştir. 1933'te devletin ideolojisiyle ilgili yapıtlardan bir bölümü devlet kitabı biçimine sokulmuştur. Bu yapıtların - TARİH ve YURTTAŞLIK BİLGİSİ gibi- basım ve dağıtım işini Milli Eğitim Bakanlığı üstlenmiştir (a.g.e., s. 110)

1939'da toplanan "Maarif Şurası", DEVLET KİTABI ve SERBEST KİTAP konusunu uzun uzun tartışmıştır. Sonuçta, tüm ilkö, orta ve lise kitaplarının - devlet yapıtları olarak- Bakanlık eliyle bastırılması kararlaştırılmıştır.

Sonralarda, 1945 yılına gelene dek, okul kitapları için her yıl yarışma düzenlenmiştir. En iyi yapıtlar, devletçe satın alınıp, basılmış ve okullarda ders kitapları olarak okutulmuştur. Yarışmada 1.'den 5.'ye değin derece alanlara Eğitim Bakanlığı ayrı ödüller vermiştir. Bunların, dışarıda basılma durumunda, yardımcı ders yapıtı olarak okullarda okutulabilmesi sağlanmıştır (Başgöz, Wilson, 1968, s. 112).

DERS KİTAPLARININ BUGÜNÜ

Türkiye'de ders kitaplarının yazım, basım ve dağıtım işini devlet mi üstlenmelidir? Özel sektör mü yürütmelidir? Ya da her ikisi de katılmalı mıdır, bu uğraşa?

Ders yapıtı tek mi olmalıdır, çok mu?

Bu sorular, dün olduğu gibi bugün de gündemdedir. Yaşamsallığını sürdürmektedir. Kuşkusuz, her seçeneğin artı ve eksileri vardır. Üstelik bu görüşlerin yandaşları da çoktur.

1. Serbest Kitap Rejiminden Yana Olanların Savunusu

a) Tek yapıt, okullara tek ideolojiyi sokabilmektedir. Siyasal erke yakın olan ve aynı dünya görüşünü paylaşan yazarların yapıtları ders kitapları olarak seçilmektedir.

b) Bu seçim, öğrencilerin özgür araştırma ve düşünme olanaklarını ortadan kaldırmaktadır. Başka yapıtlardan yararlanılmaması, öğrencileri ezberci olmaya sürüklemektedir.

c) Okul kitabı yazmak; böylece tensel ve tinsel kazanç sağlamak her öğretmenin hakkıdır. Üstelik onun mesleksi ve bireysel gelişimi için de gereklidir.

d) Tek tip ders kitabı yürütümünde, kimi yapıtlar 20-30 yıl hiç değişmeden okutulabilmektedirler (Ortaöğretim İngilizce ders kitapları gibi).

e) Devlet, "benim bastırduğımdan başka yapıtları okullarda okutamazsınız." diyerek, telif hakkını tekelinde tutmamalıdır. Bu, Türkiye'deki demokratik anayasal ilkelere ters düşmektedir. Liberal ekonomi anlayışıyla gelişmektedir.

f) Yarışma ortamı olmadığı için, ders yapıtlarının niteliği, çağın düzeyine ulaşamamaktadır. Yapıtların anlatım dili, çizimsel ve resimleme yöntemleri, basımsal ve düzensel yapıları, daha da önemlisi, içerikleriyle çağdaş öğrenciye yakışır düzeye çıkamamaktadır (Kaya, 1977, s. 397).

2. Tek Yapıt Yöntemini Savunanların Düşünceleri

a) Tek tip ders yapıtı, bilgiyi standartlaştırmaktadır. Her öğrenciye aynı ve eşit bilgi verilmesini sağlamaktadır.

b) Değişmeyen devlet kitabı sayesinde, bir baba, üç çocuğunu da aynı yapıtlarla okutabilmektedir.

c) Tek tip kitap basımında, yapıtların basım sayısı çok artmakta, ederi beş-altı kat düşmektedir. Eğitime kaynak aktarımının güç olduğu Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde, böylesi bir yöntem son derece ekonomik olmaktadır.

d) Çoktan seçmeli yöntemlerde, aynı okulda, aynı sınıfları okutan değişik öğretmenler, farklı yazarların yapıtlarını seçebilmektedirler. Böylesi bir uygulama öğretim birliğine gölge düşürebilmektedir.

e) Devlet kitabı, öğretmenin kitap yazmasına engel değildir. Öğretmenler, okulda kullanılabilecek başka tür yapıtlar yazabilirler.

f) Devletin görevi, yalnızca kitap yazıp, basını korumak değildir.

Türkiye, ekonomik darboğazlarını aşana dek, tek tip ders yapıtı uygulaması sürdürülebilir. Yeter ki, belli ideolojilerin ve siyasal erklerin güdümüne gi-

rilmesin. Öğrencilerin özgür düşünme ve araştırma güdülenmeleri bu yapıtlarla yeterince desteklenmiş olsun. Ders kitabının seçimi, dürüst yürütümlü yarışma yöntemlerine bağlanabilsin.

ÜLKEMİZDEKİ DERS YAPITLARINI HAZIRLAMA YÖNTEMLERİ

Milli Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları Yönetmeliğine göre, günümüzdeki ders yapıtlarının hazırlanmasında beş yol izlenmektedir.

1. Yarışma Yöntemi : Yazarlar bireysel ya da ekip olarak, Bakanlığın açtığı yarışmalara katılmaktadırlar.

2. Sipariş Yöntemi : Bakanlık, yarışma açmadan, dilediği yazara ya da komisyona ders kitabı yazdırmaktadır.

3. Satınalma Yöntemi : Bakanlık, daha önce basılmış yapıtlardan ders kitabı olabilecekleri, yazarlarından satın almaktadır.

4. Yazdırma Yöntemi : Bakanlık, ders yapıtlarını, kendi örgütünde çalışan elemanlara yazdırmaktadır.

5. Özel Kesimce Üretilme Yöntemi : Dileyen yazar ya da yayınevi, hazırladığı yapıtı Bakanlığa, dilediği zaman sunmaktadır. Bakanlıktan onay alırsa, ders kitabı olarak piyasaya sürmektedir (TCDKY, 1991, s. 3-5).

DERS KİTAPLARININ KONUMUNA ELEŞTİREL BİR YAKLAŞIM

Ders yapıtlarında bulunması gereken en önemli nitelik, kuşkusuz, kitapların kullanılış amaçlarına uygunluğudur. Bir ders kitabının, kullanılış amacına uygun olması demek de, o yapıtın yeterince açıklayıcı, öğrencilerin düzeylerine göre neleri, niçin ve nasıl öğreneceklerini kesin olarak ve her öğrencinin anlayabileceği şekilde göstermesi demektir.

Günümüzde, Temel Öğretimimizden, Üniversite Öğretimimize değin öğrenci başarı oranları oldukça düşüktür. Başarıyı olumsuz yönden etkileyen temel öğelerden birisi de ders kitaplarının yetersizliğidir. Yetersizliğin ana kaynağını, da, içerik eksiklikleri ve/ya da içerik yanlışlıkları oluşturmaktadır.

İçerik eksikliğinin bir nedeni, bilgi çağına geçmemizdir. 1990 sonralarında teknolojik gelişmeler öylesine hızlanmış ki, dünden-bugüne, her üretimin yenisi, daha iyisi ortaya çıkmaktadır. Yeni buluşlar, birbirini izlemektedir. Bilimsel bilgi, kimi doğruların eskidiğini ya da yanlışlığını kanıtlamaktadır.

Böylesine hızlı bir değişim sürecinde, ders yapıtlarının da sık sık kendilerini yenilemeleri kaçınılmaz olmaktadır. Gelişmelere ayak uydurmaları gerekmektedir. Taze ve güncel bilgilerle donanmış olmaları beklenmektedir. Oysa, ders yapıtlarımızın, bu gelişimi çok gerilerden izlediği ortaya çıkmaktadır. Sözelimi çağa adını koydurtan "bilgisayar", henüz okullarımıza girememiştir. Bilgisayarlı öğretim, ders yapıtlarındaki yerini alamamıştır. Alması da olas değildir. Ders kitaplarının dayanağı olan yetişekler oldukça eskidir. Örneğin, İlkokul Hayat Bilgisi (1968), İlkokul Fen Bilgisi (1977), Ortaokul Fen Bilgisi (1977), Yabancı Dil (1973), Lise Matematik (1974), Türk Dili ve Edebiyatı (1957) yıllarında hazırlanmış; bugüne değin değıştirilememiştir (Baloğlu, 1990, s. 71). Bu gerçeker ortadayken, Milli Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları Yönetmeliğinin 5. maddesinde ders kitaplarının yetişeklere uygun olarak hazırlanmakta olduğu belirtilmekte ve şunlar eklenmektedir:

"Konular, ... yaşamla bağlantılı olarak bilimsel, doğal, toplumsal, estetik ve ekonomik boyutları içinde ele alınır."

Sırtan bu çelişkiye, herkesin yönelteceği tek soru "NASIL?" dır.

Ders kitaplarımızın en çok eleştiri alan içeriksel yanı da; bilimsel, tanımsal ve verisel yanlışlarla dolu olmalarıdır. Bu yanlışlar kuramsal nitelikte olduğu kadar, bilgisel düzlemde de kendini göstermektedir. Örneğin temelöğretim ve ortaöğretim tarih dersi yapıtlarında, "tarih" kavramına sağlıklı yaklaşıldığı söylemek güçtür. Bu kitapların hemen tümünde, TARİH, bir savaş tarihi olarak ele alınmaktadır. Savaş, bir kavga, bir dövüş olarak sunulmaktadır. Savaşların nedenleri kişileştirilmektedir. Ekonomik, kültürel, tarihsel ve politik boyutları öne çıkartılmamaktadır. Sınıfsal yanı gözardı edilmektedir. Savaş değerdirmeleri yapan ders kitabı yazarları, yengi-yenilgi ikiliği arasında bir yana yaslanma gereğini duymaktadırlar. Geleneksel cengaverliği de savaş taktikleri ve savaş felsefesi üzerine kurulu bir mantık içinde işlemektedirler (Özbaran, 1991).

Kimi yapıtlarda yazarlıkla duygusallık iç içe sokulabilmektedir. Sözelimi I. ve II. İnönü Savaşları, Lise Tarih kitaplarının kapsamından çıkartılabilimiştir (1950 sonrasında). Kuşkusuz, bu tür bir yaklaşım, içeriksel eksikliği de getirmektedir.

Coğrafya ders kitaplarında, dağların ve yaylaların yükseklikleri; ırmakların ve yolların uzunlukları; ovaların ve göllerin yüzölçümleri, ayrıntılı olarak verilmektedir. Bunların coğrafik özellikleri, ülke ekonomisi ve toplumsal yaşama katkıları üzerinde yeterince durulmamaktadır. Nedenler ve nasıllara ulaşılamamaktadır Neden-sonuç ilişkisi kurulamamaktadır.

İçeriksel açıdan, ders kitaplarındaki konuların, öğrencilerin zihinsel gelişmelerine ve ilgi alanlarına göre seçilmediği de gözlenmektedir. Örneğin, Türk Dili ve Yazını yapıtlarında ele alınan konular, çokça geçmişe dönüktür. İçlerinde çağdaş yazınıımızdan özgün örnekler bulmak neredeyse olası değildir. Divan Edebiyatının ayrıntılı öğretimi, günümüz gençlerinin ilgi çizgisine oturmamaktadır.

Lise I ve II. Sınıf Fizik yapıtlarında öğretilen bilgilerin, öğrencilerin yaşam deneyimleri ile çeliştiği söylenebilir. Bu kitapların dünyası, öğrencilerin 18 yıl içinde yaşadığı ve hakkında ilk elden deneyim sahibi oldukları dünya değildir (Peker, 1990).

Türkiye'deki ders yapıtlarının çoğunda, tanımsal, bilimsel ve verisel yanlışlar da bulunabilmektedir. Bu yanlışların bir kesimi yazarların bilgi eksikliklerinden, bir kesimi de basım hatalarından kaynaklanmaktadır. Başka bir deyişle, kimi yanlışlar yazımsal, kimileri de basımsaldır. Örneğin Coğrafya I Ders Kitabının 18. sayfasında, 45. paralelin uzunluğu 28.400 km olarak verilmişken; bu, 20. sayfada 20.000 km. diye yazılmıştır.

Okutulan ders kitaplarının kendilerinden kaynaklanmayan sorunlar yarattığı da gözlenmektedir. Örneğin çoğu ders yapıtı hem kasaba liselerinde, hem de Anadolu ve Fen liselerinde okutulmaktadır. Bunun anlamı, Türkiye'deki tüm lise öğrencilerinin ilgi alanları ve zihinsel gelişimleri aynı olarak varsayılanmaktadır. Yapısal özellikleri (uslamlama düzeyleri, bilgi birikimleri, güdülenmeleri) eş tutulmaktadır.

Ülkemizin bölgeleri arasında coğrafik, toplumsal; kültürel ve ekonomik açıdan büyük farklılıklar bulunmaktadır. Bu yapısal özelliklerin öncelik ve sonralık sıralamalarını özellikle sosyal bilimlerle ilgili ders kitaplarına aktarmak oldukça güç olmaktadır. Başka bir deyişle, öğrencilerimizin, edineceği bilgilerle önce kendileri, kendi çevreleri, kendi koşullarıyla ilişki kurabilmeleri gerekmektedir. Bunları da ders yapıtlarından sağlama olanağı bulamamaktadırlar.

Olayın bir başka boyutu da, kimi okullarımızın, kimi sınıfları için yazılmış ders yapıtlarının bulunmamasıdır. Örneğin Anadolu Liselerinin hazırlık sınıfları için yabancı dil ders kitapları yoktur. Ara sınıflarda okutulacak, yabancı dilde yazılmış Fen, Matematik kitapları da mevcut değildir. Bu boşluk, dış ülke basımlı yapıtlarla doldurulmaktadır. Bunlar, Türk öğrencilere göre hazırlanmamıştır. Üstelik çok pahalıdır. Aşırı ölçüde döviz transferine, ekonomik çiktılara neden olmaktadır (Özgen, 1991, s. 109).

Türkiye'de hemen tüm sınavlar **Test** tekniğiyle yapılmaktadır. Öğrencilerin yarınlarını da bu sınavlar belirlemektedir. Böyle olmasına karşın, ders yapıtlarında testlere fazla yer verilmemektedir. Hernekadar **test** bir ölçme ve değerlendirme aracıysa da, Türkiye'deki uygulanan dizge, testi bir amaç durumuna yaklaştırmıştır. Böyle olunca da, test tekniğini bir öğretim yöntemi olarak kullanma gereği doğmuştur. Testlerin görselleştirilmesi sorunu gündeme gelmiştir.

SONUÇ

Türkiye'de, merkeziyetçi bir eğitim dizgesi egemendir. Eğitim, genelde, bir devlet yürütümü olarak algılanmaktadır. Son sözü o söylemektedir. Eğitim, yaygın anlamda, alınır-satılır duruma düşmemiştir, henüz.

Bakanlık güdümlü olduğu için, ders kitaplarının yazımı, basımı ve satımı profesyonelleşmemiştir. Bu bağlamda, özel kesim de, yeterli deneyim ve birikim sağlayamamıştır. Bu koşullar içinde, **TEK TİP DERS KİTABI** yeğlemenin ağır bastığı söylenebilir.

ÖNERİLER

A) KAPSAMSAL YÖNDEN

- Ders kitapları, günün gerek ve koşullarına uygun olmalıdır.

Bunun için:

1. Tüm öğrencilerin gereksinimlerini karşılayabilecek içerik ve kapsamda (uzunluk-kısalık) olmalıdır.

2. İşleyeceği konular öğrencilerin yaş, ilgi ve zihinsel gelişmelerine uygun olarak seçilmelidir.

- Ders yapıtları, okulun öğrenciye kazandırması gereken davranışları (demokratik ve laik katılımcılığı) ele almış olmalıdır. Ulusal eğitimin genel ve özel amaçlarını yansıtabilmelidir.
- Ders kitaplarında, ayrıntı ve kuru bilgi yerine; yaşamsal, geçerli ve nesnel bilgiler yer almalıdır.
- Ders yapıtları, siyasal erklerin görüşüne koşturarak yazılmalıdır. Belirli ideolojilerin baskısı altında olmamalıdır.

- Bilim ve teknolojideki hızlı değişim ve toplumlardaki yeniden yapılanmalar nedeniyle, her yeni bilgi çabuk eskiyebilmektedir. Bu sakıncayı giderebilmek için, ders yapıtları her üç-dört yılda yenilenmelidir.
- Ders kitapları, öğretim düzeyleri (temel-orta) arasında eşyumlu olarak yapılandırılmalı ve birbirini bütünlemelidir.
- Ülkemizde, öğrencilerin çevresi, yaşam koşulları, yöresel ve toplumsal yönlerden büyük farklar içermektedir. Bunların çoğu ders kitaplarına yansımamaktadır. Bu tür -gerekli ancak eksik- bilgiye, yardımcı ders kitaplarında, kesinlikle yer verilmelidir. Başka bir deyişle, yardımcı ders kitaplarının bir amacı da bu olmalıdır.

B) YÖNTESEL YÖNDEN

- Ders yapıtlarının konuları tümevarım yöntemiyle işlenmelidir. Yerel, yörel, evrensel boyutta gelişmelidir. Ele alınış yöntemi basitten karmaşığa doğru olmalıdır.
- Ders yapıtlarındaki her konu (ünite), bilimsel yöntemlerin gerektirdiği sorunları belirtme, sorun çevresinde araştırma, inceleme ve gözlem yolu ile sıralama; gerekli deneyleri yapma, bu deneylerden sonuç çıkarma ve bu sonuçları denetleyerek genel düşünceye ulaşma biçiminde işlenmelidir (DKY, 1991).
- Konular bir mantık zinciri içinde betimlenmelidir. Paragraflamalara özen gösterilmelidir.

Ders kitaplarında, öğrenmenin amacı yeterince açık tutulmalıdır. Bilgilenmenin kuramsal ve kılgın amaçlarının ne olduğu belli olmalıdır (Direk, 1990, s. 95).

- Ders kitaplarında, öğrencileri çalışmaya, araştırmaya, gözlem ve deney yapıp düşündürmeye yönelik hazırlık soruları olmalıdır. Her bölüm sonunda, dersin özelliğine göre değişik ölçme araçlarının kullanıldığı sorulara yer verilmelidir. Hemen arkasına da, öğrencinin bu tür soruları yanıtlayabilmesi için, kaynak yapıt adları konmalıdır (Varış, 1988, s. 344). Özellikle yardımcı ders kitaplarının.
- Ders yapıtları: a) Öğretmen kılavuzları, b) öğrenci araştırma kitapları, c) yardımcı ders kitapları, d) kaynak ders kitapları, e) laboratuvar (gerekli

dersler için) kitapları, f) problem kitaplarıyla desteklenmelidir (Alpaut, 1984, s. 159).

- Yardımcı ders kitapları ve problem kitaplarında test tipi sorulara bol sayıda yer verilmelidir. Bu soruların geçerlik ve güvenilirlikleri yanında öğreticilik özellikleri taşımasına da özen gösterilmelidir. Bu bağlamda, testlerin görselleştirilmeleri sağlanabilir.
- Ders kitapları, standart bir Türkçe ile yazılmalıdır. Dilin yalın, anlatımın kısa tümcelerle oluşmasına çalışılmalıdır. Tümcelerdeki sözcük sayıları, sınıf düzeyine göre ayarlanmalıdır. Konu örüntüleri sağlıklı geliştirilmeli, ortak dilin en iyi örnekleri sergilenebilmelidir.

Yazım yanlışlarına kesinlikle yer verilmemelidir.

C) EĞİTBİLİMSEL YÖNDEN

- Ders yapıtları ille de asık suratlı olmak zorunda değildir. Albenili olmalıdır. Göz ve zevk sağlığına uygun düşmelidir. Bu nedenle de:
 1. Nitelikli (1. hamur 80-90 gram) kağıda basılmalıdır.
 2. Satırları seyrek olmalıdır.
 3. Dizgisinde; a) 6-7 yaş için 24 punto, b) 7-8 yaş için 18 punto, c) 8-9 yaş için 12 punto, d) 9-12 yaş için 11 punto, e) yukarı yaşlar için de 10 punto büyüklüğünde harf karakterleri kullanılmalıdır (DKY. 1991, s. 7).
- Ders kitapları, renkli resimler, şekiller, tablolar, grafikler, planlar ve haritalarla donandırılarak, konularının anlaşılabilirliği kolaylaştırılmalıdır. Özellikle resimler, çocukların düzeylerine uygun olarak ve profesyonelce yapılmış olmalıdır (Writers, 1962, s. 149).
- Ders yapıtlarındaki konuların, ünitelerin ve bölümlerin kapsamı ve önem dereceleri önceden sağlıklı olarak saptanmalıdır. Kitabın hacmi (sayfa sayısı) buna göre belirlenmelidir. Ayrıca bu belirlemede, sınıf düzeyi de göz önüne alınmalıdır.

D) TEKNİK YÖNÜNDEN

- Ders yapıtları ciltli, plastik kaplı ve üç yıl kullanılabilecek sağlamlıkta olmalıdır.

- Ekonomik kaynakları en iyi bir biçimde kullanabilmek için, her aşama (sınıf) ve konudaki (branş) ders kitaplarının ederleri bulunmalı ve bu yapıtlardan optimum yararlanma yolları aranmalıdır.

E) İŞLEVSEL YÖNDEN

- Çağdaş Türk öğrencisine yaraşır ders yapıtları üretebilmek için, bunların: a) yazılması, konunun uzmanlarınca, b) resimlenmesi, grafik tasarımcılarınca, c) şekillendirilmesi, uzman grafikerlerce, d) test donanımı, test uzmanlarınca, e) konularının okunup-incelemesi, ders öğretmenlerince, f) eleştirisi, eğitim uzmanlarınca, g) sayfa düzenleri, editörlerce yapılmalıdır.

Oluşan taslak, ders öğretmenlerince belirli okullarda, en az bir öğretim yılı uygulanmalıdır. Eksiklik ve aksaklıkları giderilmelidir.

- Ders yapıtları, yarışma yöntemiyle seçilmelidir. Yarışmaya katılan yapıtlar; a) Talim ve Terbiye Kurulu, b) Yayınlar Müdürlüğü, c) Öğretmeni İş Başında Yetiştirme Bürosu, d) TDK, e) İşçi ve İşverenler Sendikaları, f) Üniversite (Öğretmen Yetiştirme Kurumları), g) Eğitim Uzmanları, h) Öğretmen Kuruluşları temsilcilerinden oluşan bir kurul tarafından değerlendirilmelidir.
- Bu yarışmalarda, dereceye giren diğer yapıtların "yardımcı ders kitabı" olarak salık verilmesinden kesinlikle vazgeçilmelidir. Yardımcı ders kitapları, ders kitaplarının eksiklerini tamamlayacak şekilde ayrıca hazırlanmalıdır. Seçilmelerinde aynı yöntem uygulanabilir.
- Yardımcı ders kitaplarında, yazarlara daha çok esneklik tanınmalıdır. Yetişeklere sıkı sıkıya bağlılık aranmamalıdır.

Anadolu ve Fen Liseleri gibi özel amaçlarla kurulup, öğrencilerini seçerek alan okullarımız için ayrı ders kitapları ve yardımcı ders kitapları hazırlatılmalıdır.

- Her dokuz yılda bir, yetişekler de yenilenmelidir. Yetişek taslakları program geliştirmeci akademisyenler ve MEB yetkilileriyle birlikte oluşturulmalıdır.

KAYNAKLAR

- Alpagut, Okyay. "Fen Öğretiminin Verimli ve İşlevsel Hale Getirilmesi", **Ortaöğretim Kurumlarında Fen Öğretimi ve Sorunları**, Ankara: TED Yayını.
- Baloğlu, Zekai. **Türkiye'de Eğitim**, TÜSİAD Raporu, Apa Ofset, 1990.
- Başgöz, İlhan. Wilson, E. Howard. **Türkiye Cumhuriyetinde Eğitim ve Atatürk**, Ankara: Dost Yayıncılık, 1968.
- Direk, Nuran. "Sosyal Bilimlerde Eğitim Sorunları: Yaratıcı Toplum Yolunda", **Çağdaş Eğitim**, İstanbul: Cem Yayınevi, 1990.
- Kaya, Y. Kemal. **İnsan Yetiştirme Düzenimiz**, Ankara: Nüve Matbaası, 1977.
- Oğuzkan, Ferhan. **Eğitim Terimleri Sözlüğü**, Ankara: TDK Yayını, 1972.
- Özbaran, Salih. "Savaş ve Ders Kitapları", **Cumhuriyet Gazetesi**, 3.9.1991.
- Özgen, Bekir, Anadolu Liselerinin Türk Eğitim Dizgesindeki Yeri, SHP Eğitim Araştırma Yarışması Büyük Ödülü, İzmir: 1991.
- Peker, Hülya, "Nasıl Bir Fizik Eğitimi?", **Cumhuriyet Eğitim ve Bilim**, 10.11.1990.
- T.C. MEB Ders Kitapları Yönetmeliği**, Ankara: 16.1.1991
- T.C. MEB Ortaöğretim'de Yeniden Düzenleme ve Reform Semineri**, Ankara: 1990.
- Varış, Fatma. **Eğitimde Program Geliştirme**, Ankara: A.Ü.EBF Yayını, 1988.
- Writer's Handbook for the Development of Educational Materials**, Ankara: MEB, 1962.